

Arkitekturens kriser og kritikkers normer

- mellem socialæstetik, billedstorm og selvfordybelse.
Kritikkens normer i en foranderlig verden

af Carsten Thau
Arkitektskolen i Aarhus

Artiklen ser indledningsvist på holdningsændringer inden for arkitekturens verden fra perioden med udtalt socialæstetiske holdninger i 60'erne og 70'erne, over genkomsten af det æstetiske eller æstetiserende under post-modernismen omkring 1980, til de senere års forsøg på at formulere arkitekturen som en selvstændig kunstart.

Dernæst angiver artiklen nogle synsvinkler på arkitekters måde at tale om arkitektur på, en sprogbrug der er præget af større inertie end de skiftende ismer kunne lade formode. Hvilke implicite normer ligger der i denne sprogbrug? Endvidere, hvordan lever institutionen arkitektur med den stigende kløft mellem *high brow* teori og en ofte mere *common sense* præget form for arkitekturdebat i offentligheden? Slutte- lig spørges der til hvilke mål og midler en aktuell arkitekturkritik udfordres af i samfund præget af en dramatisk økonomisk-teknologiske dynamik, samtidig af en voksende labilitet i de politisk-humanis- tiske værdisæt i samfundet, værdisæt der også var udgangspunktet for den Moderne bevægelse i arki- tekturen.

DE SENESTE ÅRTIERS filosofiske tænkning og arkitekturpraksis har i en række hen- seender stillet sig kritisk over for ten- densen til utopianisme, formynderi, emancipa- torisk pædagogik og socialstatslig forvaltning i den modernistiske oplysningstænkning. Arki- tekternes fundering i en almindelig, oplyst skan- dinavisk kulturradikalisme har stået for skud, for så vidt som man har ment, at den sejrede sig til døde og for sent indså, at forbindelsen mellem arkitektonisk projekt og socialhistorisk frem- skridt var afbrudt, eller ikke nær så selvfølgelig som arkitekterne havde antaget.

Samtidig ledte arkitekternes deltagelse i be- tonblandernes og de økonomisk såvel som tek- nisk rationaliserede byggeprocessers store *bo- nanza* i løbet af 1960'erne til en almindelig skep- sis over for standens troværdighed og omdøm-

me. Bestræbelserne på en industrialisering af byggeriet ledte til ignorance overfor en æstetisk opmærksomhed vedrørende byggeriets ydre fremtoning. Der opstod i byggebranchen en for- agt for den arkitektoniske tegning og en mistro til dens evne til at levere information om byg- ningen som slutresultat. Hertil kom en asketisk betoning af enkel arkitektur, der modsvarede af en almindelig selvplagerisk puritanisme på den politiske venstrefløj. Tillige virkede det som om arkitekterne beredvilligt underlagde sig radikal- demokratiske forestillinger om brugerstyring af byggeriet og dets former og samtidig nærede overdreven respekt for de eksperter fra sam- fundsvidenskaberne, som i et stigende omfang blev inddraget i udformningen af det fysiske miljø. Tiltroen til videnskabelighed blandt ar- kitekter var naiv og kan kun forklares på bag-

grund af professionens placering midt imellem nyttedisciplin og kunstnerisk disciplin, hvilket blev prekært i en tid hvor den "sociale diskurs" blev stærkt euforiseret, og det æstetiske, forstået som høj kunst eller kunst overhovedet var underlagt en kraftig skepsis hos de nye toneangivende mellemlag af politiske missionærer, der drev arkitekturdiskussionen over mod en opfattelse af standen som socialingeniører. Arkitekturdiskussionen var i perioder af 1960erne og starten af 70erne endt i en tilstand af post-arkitektur, hvor gammeldags arkitektur-arkitekter en tid nærmest måtte ligge underdrejede og nøjes med at give luft for deres ubehag i hemmelige sidekorridorer, uden for scenen.

Denne konflikt, som tendentielt pressede alt liv ud af arkitekturen som selvbevidst disciplin, holdt ikke evigt. Glæden ved form og behovet for en faglig oprustning slog igennem med et brag i løbet af 70erne. Det jublende engagement på historiens og det politiserede samfunds vegne, ebbede samtidig ud i andre dele af den offentlige debat og arkitekturens æstetiske orientering sprang resolut tilbage på scenen, samtidig med, at det æstetiske i videre forstand, som kunst og kultur, i samfundet overhovedet fik en meget fremrykket placering.

Konsekvensen var en udtalt billedglæde og en ny grafisme i arkitektprofessionen. Arkitekturen vendte tilbage med ækvilibristiske og artistisk stærkt udviklede tegninger, plancher og perspektiver. Desuden med en kritik af den gamle funktionalisme, som man opfattede som både bornert, for klassisk skolet og for puritansk, samtidig med at den gamle doktrin kritiseredes for ikke at forstå de rige muligheder for kompleksitet og visuel rigdom arkitekturhistorien kunne opvise. De krav ældre arkitekter stillede til arkitekturen i retning af at den først og fremmest skulle være tydelig, afklaret og håndværksmæssigt kvalitetspræget blev anset for en spændetrøje, hvilket forstærkedes af, at man ikke længere mente, at arkitekturen havde en bestemt adressat. Hvor det store byggeri tidligere tjente en hyldest til religionen, fyrsten, den universelle fornuft eller folket, henholdsvis proleta-

riatet, så mente man nu at den først og fremmest skulle tjene en rigere udfoldelse af det formelle repertoire i disciplinen selv.

Arkitekturen gerådede ind i en ren narcissistisk fase i dele af den såkaldte postmodernisme, en til dels hedonistisk dekorationisme, og en ny eklekticisme af samme type som Beaux-art traditionens, nu blot mere bevidst om sin kopivirk-somhed og fremfor alt mere humoristisk i sin tider elegante jongleren med motiver.

Arkitekturens nye alvor

Dette ledte så i løbet af 1980erne til at yngre arkitekter søgte tilflugt i en opfattelse af arkitektur, som en endnu mere egensindig æstetisk disciplin, bestemt ved sit alvorlige og høje kald. Man ville i et kompromisløst og radikalt formsprog forsøge at rekonstruere og dekonstruere, hvad arkitekturen kunne være for noget; i opposition til det blotte byggeri og den byggeaktivitet som var styret af *developpers*, der hjertens gerne havde indoptaget postmodernismen som kosmetisk ekstraudstyr.

Som følge af denne udvikling så vi på den ofte konstaterede sammenhæng mellem ordene *kritik og krise*. Man begyndte eksempelvis i andre dele af professionen at spørge til, hvilke egenskaber og kvaliteter der lå i begrebet om "Nordisk tradition" for at finde fodfæste for en ny normativitet, samtidig med, at de helt unge ny-avantgardister skønnede, at arkitekturen kun kunne genvinde en identitet som disciplin ved at vende sig bort fra denne type traditionsbundne angrebsvinkler. Arkitekturen skulle efter deres opfattelse hermetisk og radikalt udforske disciplinens muligheder og betydning ved at acceptere "meningens død" med hensyn til alt hvad arkitekturen kunne lade sig foreskrive af krav fra en retraditionalisering, og såkaldt socialt fornuftige eller økonomiske krav. Forstået som tegn med en indholds- og udtrykssidé, mente man at arkitekturen i radikal forstand måtte forlade alle kendte former for traditionel forankring i mening til fordel for en alvorlig intellektuel udforskning af tegnets udtrykssidé. Alle bindinger til kendte former for indhold og for-

søg på at repræsentere umiddelbart genkendelige værdier, bliver da opfattet som forræderi, som svigt.

Denne nye generation delte med postmoderne grafismen, antifunktionalismen og en orientering mod kompleksitetsparadigmet, men brød sig ikke om dens facile konsumerbarhed og jubelidiotiske hedonisme. Hertil kom en akademisk selvbevidsthed, som mente at arkitekturen kun ved alvorlig fordybelse i sin tids intellektuelle dagsorden for kunstneriske udforskninger kunne frembringe noget af varig betydning. Arkitekten indsatte sig nu påny som højeste dommer over kvaliteten af den bebyggede omverden.

Det var ikke just denne genkomst for arkitekturen som selvstændig og selvbevidst disciplin den ældre generation af arkitektur-arkitekter havde forestillet sig. Den samlede situation blev opfattet som en krise med hensyn til fagets indre normer og gav anledning til kraftige brydninger inden for institutionen arkitekturkritik.

Arkitekturkritik

Arkitekturkritik udfolder sig såvel i bemærkninger fra dommerkomitéer, ved bedømmelser i konkurrencer, i fremlæggelser og afgangsbetømmelser på arkitektskolerne, i fag- og dagspressen, som i udvekslinger af kommentarer mellem fagfæller. Kritik ytres også i bemærkninger fra brugerne af arkitekturen i det daglige, og sidst men ikke mindst i arkitektens egen selvkritik mens han arbejder med sine projekter. Arkitekturkritikken har mange rum inden for institutionen arkitektur, nogle steder forløber den spontant og udtrykker sig gennem det folkelige vid uden større bekymringer for arkitekturteoretiske overvejelser, medens den professionelle diskussion ofte vil føle sig forpligtet på at forbinde den konkrete kritik med mere principielle synspunkter og værdidomme. Disse værdidomme har arkitekter aldrig brudt sig om at opfatte som rene smagsopfattelser, idet smag og behag jo er forskellige og forsåvidt hurtigt leder til kulturrelativisme og stilpluralisme.

En objektiv vanskelighed for arkitekturkritikken består i, at disciplinen arkitektur kalder på en meget stort ensemble af færdigheder og kundskaber. Kunstneriske, tekniske, finansielle, sociologiske, trafikale, funktionsprogrammatiske, landskabelige, æstetisk kontekstuelle m. v. Alle disse aspekter som arkitekten må beherske og behandle inde i hovedet medens han arbejder på et projekt skulle jo også gerne belyses i kritikken, men det er vanskeligt inden for de pladsmæssige rammer i en avis-anmeldelse. Og selv tidsskrifternes analyser af vigtige projekter er ofte kursoriske, undertiden endnu mere end avis-anmeldelser, holdt i den knappe telegramstil som kendetegner bemærkninger fra dommerkomitéer. Ja selv i afgangsbetømmelser på arkitektskolerne, kan man ofte føle at de analytiske kommentarer den studerende får med sig i afgangssituationen er korte og fragmentariske, målt på den enorme indsats og den mangfoldighed af overvejelser der i nogle tilfælde er lagt i projekterne. Kandidaterne kan let få en bryllupsnat-depression af den type ægtefolk i gamle dage var udsat for når de oplevede deres møde med den meget opreklamerede erotiske verden, som skuffende, et pust i sivet.

Indsocialisering via sprogbrogen og dens implicite normer

For år tilbage lagde jeg ofte mærke til at arkitekter, som angiveligt i deres egen praksis hylkede f. eks. post-moderne doktriner, ved bedømmelsen af studerendes projekter ikke desto mindre fandt ord og sætninger frem, som de havde fået indarbejdet i deres egen studietid som plus-ord og positivt ladede normer, selvom de stred med de nye idéer. Måske fordi arkitekter ikke er begrebsligt insisterende selv, så blev deres tale når de skulle give de studerende nogle opdragende ord med på vejen, meget præget af det deres lærere havde sagt til dem.

Hvis man vil trænge ind i den umiddelbare arkitekturkritik, som den cirkulerer som en intersubjektivt etableret norm, vil man formodentlig opdage meget udbredte og genkommende mønstre, som de fleste arkitekter uvilkårligt fal-

der ind i. Denne til dels henkastede tale medvirker til at udvikle organer som indebærer, at man er fuldt tilstede i det univers som arkitekter beboder og som den vordende arkitekt langsomt udvikler til en art anden natur. En skønne dag taler han som en arkitekt med alle de implicite normer der ligger som et enormt inertifelt i en given profession og tænker ikke nærmere derover. Hans hele hu står til arkitekturen, her har han investeret sin libido og snart vokser det arkitektoniske fagsprog, som rækker langt længere end de tekniske betegnelser, frem på ham som et organ, der kommer ligeså selvfølgeligt som zebraen får sine striber. Denne assimilation som rækker fra betoning, tøj- og brillepræferencer til normer for hvordan der bør tales og hvor meget, udgør uden for enhver tvivl den arkitekturkritik, som virker mest effektivt, fordi den langt henad vejen er ubevidst. Den er en måde at være til på.

Vi der kommer fra andre fagområder og i årtier har levet sammen med de indfødte og lært at elske, værdsætte deres ritualer og skikke, erkender undertiden hvilken forbløffende stærk magt der ligger i normerne for i-tale-sættelse, og forundres. Hvis man derfor vil analysere i-talesættelsen vil man i sin analyse af arkitekturkritikken have ramt dens sociologiske substrat. Dens magt er så stor, at de fleste arkitekter, selv de mest rebelske, vil opdage at de helt pragmatisk begynder at forstå hvad det var ens egne gamle lærere mente. På samme måde som man i tilværelsen iøvrigt på et tidspunkt opdager, hvorledes forældres mærkværdige særtræk, begynder at dukke op hos en selv. Hvorpå man enten ræddes eller erkender hvor meget katolikkerne har ret i deres antagelse om arvesynd, og derpå i overført betydning finder hjem i moderkirkens store favn.

Kløften mellem teori og anmeldervirksomhed

En vanskelighed som har ramt den løbende arkitekturkritik består i, at dele af de seneste årtiers arkitekturteori har undergået en ny og meget opdrejet intellektualisering. Den er, un-

der indflydelse af ikke mindst nyere fransk tænkning blevet meget teoretisk anlagt. Dette gælder ikke kun for en del af forskningen, men også for grupperinger inden for den praktiserende arkitektur. I hovedsagen må man sige, at disse teoretiske diskussioner ikke er slået markant igennem i fagpressens generelle holdningsmarkeringer eller i dagbladskritikken. Dette afstedkommer nogle demarkationslinjer mellem *main stream* arkitekturkritikken, der fortsat ser på arkitekturen som bygget samfund ud fra socialæstetiske kriterier og de der inddrager arkitekturen i en filosofisk refleksion. Kløften mellem teori og praksis er under alle omstændigheder idag langt større end for blot tyve år siden.

Hvis arkitekturkritikken under udfordring af de nye teoretiske diskussioner vil inddrage disse, må den i et vist omfang gå ud over den dagsaktuelle smagsdom og skabe en offentlighed omkring disse synspunkter, idet den søger at formidle dem. Dette er uhyre vanskeligt, men dog et forsøg værd. Samtidig må man tilstå, at også litteraturkritikken, som den løbende bedrives, i det mindste i den danske avisverden, ligger lysår fra de teoretisk meget sofistikerede diskussioner omkring tekstanalyse m. v. som føres inden for litteraturvidenskaben.

Tidligere ville den dagsaktuelle litterære kritik i reglen udgøre et ekko af de fremherskende universitære opfattelser af hvordan litterære tekster skal åbnes og vurderes, nu er den kritik og den form for litterære anmeldelser, som bedrives i aviser og de elektroniske medier konservativ målt på moderne tekstteori. Og man kan tilbagevendende i danske aviser se indlæg fra yngre litterater som beklager sig over, at anmelderne er for overfladiske, småsnakkende og uden kendskab til nyere tekstteori.

Uden at det føles alarmerende må man sige, at fremtrædende arkitekturskribenter i danske aviser, heller ikke lader sig anfægte synderligt af det teoretiske bagland for "avantgarde-projekter", men nærmer sig dem som arkitektoniske udsagn på linje med andre arkitektoniske værker. Nu er det da også sjældent, at den type

projekter, sådan som dommerkomitéer ved konkurrencer er sammensat, bliver præmieret end-sige vinder konkurrencer. I den forstand er det også sjældent den løbende arkitekturkritik bliver tvunget til at forholde sig til dem. Det felt af inert, som derved skabes gør det selvfølgelig vanskeligt for dristige projekter at blive opført og vinde forståelse.

Trods alt en kanon

Den dominerende holdning blandt arkitekter og arkitekturskribenter synes imidlertid at være en enighed om, at god arkitektur, selv hvor den er upåfaldende, indstifter en anden dimension, der træder lidt ud af rækken, opmuntrer sansernes intelligens og kroppens lyst til at udforske rummet, medens forstanden projicerer sig ud i det med en skærpelse af i det mindste den ubevidste opmærksomhed. En bygningskunst som løfter hverdagen eller måske endda ud af hverdagen, idet livsfølelsen potenserer. Sådan at forstå, at man føler sig mere i live når man færdes i god arkitektur, og at omgivelserne sætter en standard for hvordan man iøvrigt gør sin indsats i tilværelsen.

På det umiddelbare plan er det sådan, at fagfolk, der ser på bygninger som ligger blot en tyve til tredive år tilbage ofte vil være enige om hvilke stykker arkitektur, der besidder fremragende egenskaber. Der udfælder sig i hovedsagen en konsensus om, hvad der er værdifuldt eller godt gjort inden for sin art, hvilket idémæssigt udgangspunkt den end måtte have. Der dannes en *kanon* for hvad der er godt gjort og fortjener en plads i de historiske annaler, stor eller lille.

En sådan kanon fungerer til enhver tid som et arsenal af referencepunkter for arkitekturkritikken og arkitekturdiskussionen som den bedrives. Hvis man ser hvilke værker der indrulleres i arkitekturhistoriske oversigtsværker er der inden for arkitekturen, i lidt højere grad end f. eks. inden for litteraturhistorien en relativt stabil konsensus omkring værker der kanoniseres. Eller også er diskussionen herom ikke blevet så radikaliseret som inden for andre kunstarter.

Arkitektur og kvalitet

Som det fremgik af en ledende artikel i det danske fagtidsskrift *Arkitekten*, for nylig¹, synes der ikke længere at hæfte så mange nedsættende associationer til ordet arkitekt. Tværtimod er såvel den brede offentlighed som kultusministerium og politikere nu ved at efterspørge arkitekters særlige kvalifikationer med hensyn til at forædle vores omverden, gøre den til et rigere sted at leve. Man tænker homøopatisk: arkitekterne opfattes nu som den medicin der kan bruges til at bekæmpe de skader man tidligere anklagede dem for – fattiggørelsen, tømningen og udpiningen af samfundets bygningsmasse og videre dele af det samfundsmæssige rum. Samtidig begynder offentligheden at stille de forventninger til arkitekturen, som i forvejen er blevet stillet til museumsverdenen og billedkunsten i retning af at frembringe kultur som et samfundsmæssigt bindemiddel, en almen nexus, der kan udfylde et emotionelt hul og et meningens vakuum. Dette er så meget desto mere ironisk som arkitekturen ikke længere påtager sig at repræsentere nogen egentlig mening eller klart anskuelige samfundsmæssige værdisæt.

Arkitekturen har på tyve år præsteret ligeså mange retninger, opsigtsvækkende nye kunstneriske idéer og ismer, som det tidligere tog et halvt århundrede at præstere. Arkitekturkritikken er herved også på internationalt tidsskriftsniveau blevet udbygget med et stærkere moment af *lancering* og ideologiske forpostfægtninger. Men selve accelerationen af det formelle repertoire i arkitekturen, en bevægelse fra en blot *verden* til en mere fantasmagorisk og spektakulær billedverden, har bragt dele af byggebranchen i selskab med de moderne massemedier, der bringer så mange informationer og nyheder, at erkendelsen og erfaringsdannelsen ophører. Byggeriets ekstravagante festfyrværkeri inden for kompleksitetsparadigmet, har utvivlsomt visse inflationære sideeffekter og synes da også at være ved at brænde ud. Dekonstruktionen som indtil for nylig satte dagsordenen for mange internationale symposier og tidsskriftspræsen-

tationer, forekommer, dersom man kan bruge de arkitektstuderende som barometer, ikke at udstråle den samme magnetisme som i de umiddelbart foregående år. Der er i øjeblikket ikke så mange højt tindrende stjernetegn på det arkitektoniske firmament. Der råder en tilstand af afmatning ovenpå orgiet.

Den nye opmærksomhed i offentligheden overfor arkitektstanden udspringer idag mere pragmatisk af et ubestemt ønske om *kvalitet*. Det vil sige frembringelser, som har et længere tidsrum for sig, som genopretter taktile kvaliteter og en elementær glæde over lys, rum og detaljeløsninger. En række forhold som meget godt svarer til den kanoniske fællesnævner, som optræder i arkitekternes og arkitekturkritikkens i-tale-sættelse af faget, forstået som minimumsprogram. Denne pragmatiske besindelse og længsel efter bestandighed er givetvis en vigtig motivation for det nye krav fra en bredere offentlighed om arkitektur fremfor sanseløst byggeri.

Nogle opgaver for kritikken i en tid hvor arkitekturens "genkomst" går sammen med tvivlrådighed

Arkitekturkritikkens opgave vil da være påny at udforske ansatser, tilsyneladende blindspor, uudtømte muligheder og dogmatiske begrænsninger i den moderne arkitektur, som fortsat er den stærkeste kilde for en nutidig arkitektur. Fordi arkitekturen ligesom andre kunstneriske udtryk bliver til en form for "tidløs mode" (Adorno), hvis den undlader at udtrykke sin tid og se fremad. F. eks. vil pasticher over historiske stilformer med anvendelse af selv en meget kvalificeret nutidig byggeteknik, blive til kitsch, som det er tilfældet med eksempelvis en Leon Kriers projekter fra de sidste ti år. Forandringens dynamik i det Moderne, i dets økonomiske og teknologiske dimensioner er så stærk, at det ville være et svigt ikke at forholde sig til denne dynamik i æstetisk forstand. Dette mener jeg i analogi til, hvad Albrecht Wellmer har sagt om udsathed af de libertære frihedstraditioner i det Moderne:

Teknisk-økonomisk er det Moderne gjort af så hårdt træ, at spil med dets afslutning let bliver til spilfægterier; derimod er dets moralsk-politiske substans og dets liberale og demokratiske traditioner så skrøbelige, at en spillo med dets afslutning, let bliver til spil eller leg med ilden. Overskridelsen af det Moderne som tilbagefald i barbari er en reel mulighed.²

Uden at man idag kan bevæge sig fra analyser af det Sociale til på nogen måde entydige bebyggelsesmæssige svar, kan arkitekturen på den anden side ikke fuldstændig unddrage sig en diskussion af forestilinger om de samfundsmæssige helhedsprocesser, i det mindste som det man i filosofien kalder en regulativ idé.

Arkitekturkritikken bør igennem sine egne i-tale-sættelser formulere og udvide grænserne for det givne og mulige i forhold til den eksisterende *common-sense* i et forsøg på i radikal forstand at opmuntre frembringelsen af arkitektonisk betydning. Netop arkitekturens relative løsrivelse fra den funktionalistiske repræsentationstankegang indebærer en mulighed for at frisætte arkitekturens produktion af æstetisk betydning, som rækker udover dekorativisme og ultramoderne, steril, parvenu-agtig dekorativisme af den type man f. eks. finder i området ved Forum Les halles i Paris og som breder sig i takt med nutidige byggeentrepriser, således også under den seneste byggebonanza i Oslo. Det er arkitekturkritikkens opgave at fælde en artikuleret dom over i denne forstand forarmede udgaver af teknologisk nytænkning. Arkitekterne har så længe været i defensiven i forhold til politiske, økonomiske og ingeniørrationelle opfattelsesmåder, at man har været for lidt vedholdende og fremfor alt for lidt offensive i forhold til at udvikle opfattelser af, hvad arkitektonisk kvalitet kan og bør indebære.

Finland forekommer i denne henseende at udgøre en undtagelse, idet arkitektfaglig kompetence her synes at være estimeret i en bredere kulturel offentlighed. En position som arkitekturkritikken inden for institutionen arkitektur i

videste forstand bør bestræbe sig på at genvinde for arkitekturen andre steder. Ikke ved at lave smagfulde programmer på TV eller kulinariske illustrationer i magasiner, men ved at angribe og belyse fænomenet arkitektur på overraskende måder. Således at arkitektur for den gængse opmærksomhed ikke blot ligger hen som det der, eller noget der er ligeså sløvt og almindeligt som et mere eller mindre godt franskbrød, men som en verden af muligheder, der gør en verden til forskel. I visse henseender er præsentationen af de få mere lykkelige stykker arkitektur i tiden ved at undergå den poleerede død, smagfuldhedens bovlamme anerkendelse af et hjernedødt begreb om kvalitet, som ikke udfordres, blot gengives som et litani. På den anden side er selv det til bevidstløshed indarbejdede begreb om kvalitet idag i praksis så trængt, at dets blotte, rutinerede gentagelse begynder at ligne en stiltfærdig revolte og et begreb om kultur der påny har striden i sig som incitament.

Det som i den øjeblikkelige situation skaber et positivt bagland for en offensiv arkitekturpolitik er som sagt, at stadig større dele af befolkningen opsøger kunst og kultur som instanser for "mening" og tror at denne sfære har svar herpå. For det andet, at den tildels immaterielle karakter af mange af de informationer og billeder, som tilbydes gennem de elektroniske medier stiller helt nye spørgsmål ved en traditionel forståelse af omverdenes håndgribeligt materielle beskaffenhed. Det aktuelle *mediascape* medproducerer, kunne man sige, en appetit på det genuint taktile, på bestandighed, det statiske og det haptiske, som i højere grad bekræfter kroppens væren til i verden, end to-dimensionale fluoriserende billeder der rinder ned over en skærm. Medierne som længe underminerede arkitekturen og trak den med i en accelleret distribution af billeder, har på samme tid skabt en sult efter håndgribelige beviser på, at virkeligheden er til. Det vil være arkitekturkritikkens opgave at formulere og sætte ord på eksperimenter med materialer, det tektoniske og materialers haptiske og sanselige kvaliteter.

Det har unægtelig altid været en del af arkitekturkritikkens anliggender, men får idag en mere fremrykket rolle, fordi standardisering og billiggørelse af materialeanvendelsen, har skabt et så superoptimeret, barberet finansielt gennemsnit for byggevirksomhed, at det virker stadig vanskeligere at opretholde arkitekturens position som varigt forbrugsgode. Som en dansk arkitekturskibent har sagt det, fremtræder megen nyopført arkitektur som de beklædningsstykker, der er produceret med henblik på udsalgssituationen ("realisation"), og følgelig hos konsumenten kun gennemlever et flygtigt mellemstadium på vej til affaldscontaineren.

Arkitekturkritikken har imidlertid ikke til opgave nostalgisk at lede nogen hjem. Den må undgå konservative svar på problemet, fordi konservative svar kun gentager en (tidligere) eksisterende kunnen, men ikke reformulerer en sans for materialekvaliteter på aktuelle vilkår. Den moderne verden er præget af en konstitutionel omskiftelighed og labilitet. Begrebet det Moderne omhandler netop disse vilkår. Arkitekturen kan gøre tilstande synlige, materialisere livsrum, men ikke i absolut forstand bringe nogen hjem til fylde, stabile symboliseringer og nærhed. Dette indså ingen klarere end Mies van der Rohe, hvorfor han da også hører til modernismens klassikere. Og ubestrideligt hører til dens forgrundsskikkelser med hensyn til at rekonstruere en forestilling om materialekvalitet og færdiggørelsesgrad ud fra sin tids forudsætninger.

Besværgelsen af meningsløsheden, som den har eksisteret som dogme i dele af den ny-avantgardistiske arkitekturteori, har på den anden side det logiske problem, som Umberto Eco har formuleret det, at hvis alt er meningsløst, så kan enhver efter forgodtbefindende tillægge hvad som helst mening – hvilket i det mindste er en god begyndelse.

Arkitekturkritikken må forholde sig til arkitekturens udtryk og se dette i forhold til sin tid. Kritikken må i modsætning til modernismens doktriner acceptere, at man ikke kan homogenisere rummet ud fra en enhedslig norm, *tout*

court, men at tidsrum og "epoker" er mere heterogene, mere mangfoldige, mere pluralistisk sammensatte, end det kontinuerlige fremskridtsbegreb nogensinde har ønsket at acceptere. Hvorledes da se arkitekturen i forhold til sin tid, hvorledes beundre en bygning, som f. eks. Hans Scharouns Berliner Philharmonie, idet man siger at den udtrykker sin tids demokratiske idealer m. v.? Dette paradoks-problem er et af de allermest interessante og udfordrende netop nu.

Arkitekturkritikken må her overveje hvilke udsagn der, såfremt de synes tilbageskuende i en autentisk forstand genopliver et nedslidt materiale og genvinder det for nutiden, eller bedre potenserer det påny. Videre må den undersøge hvilke radikale arkitektoniske udsagn, som virkelig indebærer et nyt (ud)kast, og gør noget stumt synligt eller noget hidtil uset plausibelt. På en uomgængelig måde ryster vante forestillinger, uden at operationens virkemidler kan gennemskues som en ren *gimmick*, et kategoriserbart trick.

Hvis kvalitet, som en dansk filosof har udtrykt det, er det som man vil have mere af, må arkitekturkritikkens opgave være at begrebsliggøre, hvad denne nektar består i. I det hele taget udvikle platforme for diskussion, som gør fænomenerne (be)gribelige. Det vil også, på nutidens vilkår, indebære det meget intrikate

spørgsmål om at betragte bygningen i perspektiv af en større urban totalitet, herunder undersøge om et sådant perspektiv fortsat giver mening og hvorfor.

Inden for de bildende kunstarter taler visse teoretikere i disse år om, at noget af den afgørende dynamik i kunstens udvikling i stigende grad også ligger hos iderige kuratorer, som er i stand til at udfolde væsentlige og stærke optikker for kunsten via udstillingskoncepter. Tilsvarende kunne man spørge om arkitekturkritikken ikke også burde forbinde sig med et konkret arbejde med arkitektur og forsåvidt være medproduktiv, fremfor *post festum* noterende og arkiverende ud fra et formodet arkimedisk punkt.

Under alle omstændigheder: samtidig med at arkitekturen og arkitekturkritikken må besinde sig på at samfundet ikke i gennemgribende forstand er noget man kan skabe og konstruere via arkitektur og planlægning, så må vi se i øjnene at det moderne er en ømtålelig og hårdnakket proces-form, som samtidig med at den opsplitter og departementaliserer også griber ind over de fleste virkeområder, og gør det til et politisk-økonomisk spørgsmål at regulere det spillerum en genuin arkitektur kan tilkæmpe sig overfor det som blot og bart er byggeri. Arkitekturkritikken har oven i de nævnte forhold til opgave at skabe en offentlighed, der skaffer arkitekturen et fysisk og intellektuelt spillerum.

Noter

1. *Arkitekten* nr 4, 1994.
2. Albrecht Wellmer: *Endspiele: Die unver-söhnliche Moderne. Essays und Vorträge.* Suhrkamp, Frankfurt am Main 1993, p. 9.

Carsten Thau, lektor på Arkitektskolen i Århus. Uddannet i idehistorie ved universiteterne i Århus og Frankfurt/M. Har skrevet om arkitektur, design, billedkunst og film til bl. a. det danske fagtidsskrift *Arkitekten*, *SKALA Nordisk magasin for kunst og arkitektur* m. v.